

مرکز پژوهشهای علمی و مطالعات استراتژیک خاورمیانه
سال بیست و چهارم، شماره اول، بهار ۱۳۹۶، تک شماره ۲۰۰۰۰۰ ریال

Center for Scientific Research and Middle East Strategic Studies

Vol. 24, No. 1, Spring 2017

Articles

- Islamic Republic of Iran's Cultural Diplomacy in the Middle East/ Mahnaz Goudarzi - Alireza Ghorbanpor/ 5
- An Explanation of the Impact of Identity Notion on Divergence between the Islamic Republic of Iran and Saudi Arabia/ Mohammad Ali Basiri - Saeed Hasanzade/ 31
- Causes of the Rise of Extremist Islamist Groups and Their Persistence (Ways to Counter Them)/ Reza Fazlolali/ 55
- An Appraisal of Defense Interdependence among the Middle Eastern Countries/ Abolghasem Golkhandan/ 57
- The Effect of Inefficiency of Political Regimes in Saudi Arabia and Egypt on Instability in the Middle East in the Post-Cold War Era/ Hojjat Yavari - Meysam Ghaffarinejad - Hamed Kazemi/ 115
- The Dilemma of Regionalism in the Middle East: The Changing Role of the Structure of International System/ Yasser Esmailzadeh Emamgholi/ 149

مقالات

- دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در منطقه خاورمیانه / مهناز گودرزی - علیرضا قربانپور / ۵
- تبیین تاثیرانگاره‌های هویتی بر واگرایی روابط جمهوری اسلامی ایران و عربستان سعودی / محمد علی بصیری - سعید حسن‌زاده / ۳۱
- علل ظهور و پیدایش گروه‌های اسلام‌گرای افراطی و پایداری آنها (راه‌های مقابله) / رضا فضل‌العلی / ۵۷
- سنجش وابستگی متقابل دفاع بین کشورهای منطقه خاورمیانه / ابوالقاسم گل‌خندان / ۸۵
- ناکارآمدی رژیم‌های سیاسی عربستان و مصر و تاثیر آن بر عدم ثبات در خاورمیانه در دوران پساجنگ / حجت یآوری - میثم غفاری‌نژاد - حامد کاظمی / ۱۱۵
- معمای منطقه‌گرایی در خاورمیانه؛ نقش متغیر ساختار نظام بین‌الملل / یاسر اسماعیل‌زاده امام‌قلی / ۱۴۹

مهناز گودرزی*

علیرضا قربانپور**

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۳/۱۸

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۱۲/۲۰

چکیده

یکی از مهم‌ترین سازوکارها و ابزار تامین هدف سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران تدوین و اجرای دیپلماسی فرهنگی کارآمد است. اهمیت این امر برآمده از جایگاه دیپلماسی فرهنگی برای برقراری ارتباط با نخبگان و عامه جامعه است. در جمهوری اسلامی ایران نیز طی سالیان اخیر موضوع اهمیت و توسعه دیپلماسی فرهنگی به صورت فزاینده مورد توجه سیاست‌گذاران، مسئولان و کارگزاران و مجامع علمی کشور قرار داشته و در این زمینه سرمایه‌گذاری‌ها و فعالیت‌های گسترده‌ای هم به لحاظ علمی و نظری از طریق مقالات، کتب، همایش‌ها و جلسات، و هم به صورت عملی از طریق ایجاد و گسترش سازوکارها در داخل و خارج از کشور، توسعه کمی و کیفی فعالیت‌های رسانه‌ای خصوصا راه‌اندازی شبکه‌های متعدد رادیو و تلویزیونی، پذیرش دانشجویان و طلاب خارجی، مبادله هیئت‌های متعدد از نخبگان و گروه‌های مرجع و غیره انجام پذیرفته است. ضرورت اعمال دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی در منطقه خاورمیانه از این رو از اهمیت و اولویت مضاعف برخوردار می‌گردد که طی سالیان اخیر شاهد تشدید دو موج قوی ایران‌هراسی و شیعه‌هراسی از سوی بازیگران منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای به منظور منزوی ساختن تهران در محیط سیاسی - امنیتی و فرهنگی خود هستیم. این مقاله در پی توضیح و تبیین دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی در خاورمیانه است. به باور نویسنده تغییر و تحولات سیاسی و فرهنگی - اجتماعی کشورهای خاورمیانه طی چند سال اخیر در کنار دو موج قوی مورد اشاره در بالا، ضرورت بازنگری در رویکرد سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در استفاده از ابزار دیپلماسی فرهنگی و بازتعریف جدید از دیپلماسی فرهنگی سنتی را موجب شده‌اند.

واژگان کلیدی: دیپلماسی، قدرت نرم، فرهنگ اسلامی - ایرانی، سیاست خارجی، منافع ملی، خاورمیانه

* عضو هیات علمی (استادیار) دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اصفهان (خوراسگان)، گروه روابط بین‌الملل، اصفهان، ایران

** دانشجوی دکتری روابط بین‌الملل دانشگاه آزاد اسلامی واحد اصفهان (خوراسگان)

فصلنامه مطالعات خاورمیانه، سال بیست و چهارم، شماره اول، بهار ۱۳۹۶، صص ۲۹-۵.

محمدعلی بصیری*

سعید حسن‌زاده**

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۲/۲۰

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۱۲/۱۵

چکیده

مقاله حاضر در پی آن است تا بر اساس مؤلفه هویت و در چارچوب تئوری سازه‌انگاری، روابط جمهوری اسلامی ایران و عربستان را مورد بررسی قرار داده و به‌طور اخص انگاره‌های هویتی را در واگرایی بین این دو کشور تبیین کند. کشور عربستان سعودی بعد از انقلاب اسلامی ایران همواره سیاست خصمانه‌ای نسبت به ایران داشته و گرچه در طول این سه دهه فراز و نشیب‌هایی داشته است، ولی همچنان این سیاست خصمانه پابرجاست. نگاهی به روابط ایران و عربستان از ۱۳۰۴ تاکنون نشان می‌دهد که روابط دو کشور همواره در هاله‌ای از تضاد و واگرایی قرار داشته است و در دوران همکاری بین دو کشور هم می‌توان ریشه‌های تنش را مشاهده کرد. سؤال اصلی مقاله این است که انگاره‌های هویتی چه تاثیری در روابط عربستان و ایران بعد از انقلاب داشته است؟ مفروض مقاله این است که ادراکات و برداشت‌های هویت بنیان، سبب شده است تا روابط عربستان سعودی و ایران بیشتر به سمت واگرایی سوق داشته باشد. روش تحقیق در این مقاله، توصیفی - تحلیلی و گردآوری اطلاعات بر پایه‌ی روش اسنادی - کتابخانه‌ای صورت گرفته است.

واژگان کلیدی: واگرایی، هویت، سازه‌انگاری، جمهوری اسلامی ایران، عربستان سعودی

Basiri360@yahoo.com

hassanzadeh.saied@yahoo.com

* استادیار و عضو هیات علمی گروه علوم سیاسی دانشگاه اصفهان

** فارغ التحصیل کارشناسی ارشد روابط بین‌الملل دانشگاه اصفهان

فصلنامه مطالعات خاورمیانه، سال بیست و چهارم، شماره اول، بهار ۱۳۹۶، صص ۵۶ - ۳۱.

رضا فضل‌العلی*

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۲/۱

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۱۲/۱۰

چکیده

جریان‌های افراطی در جهان به اشکال مختلف خود را نشان می‌دهند. زمانی این عمل بنام بیداری اسلامی، بهار عربی و گاهی به شکل فردی، گروهی به نمایش درمی‌آید. گذار جامعه سنتی به جامعه مدرن، زمینه را برای بروز بحران‌هایی به وجود می‌آورد و غربیان اسلام‌گرایی را در گفتمان نوگرایی مطرح کرده‌اند. با شکل‌گیری دولت‌های مدرن است که، بعد اجتماعی و نقش مردم در حکومت‌های اسلامی بسیار پررنگ‌تر شد، درگیری و تنش اجتناب‌ناپذیر می‌شود. گاهی عوامل خارجی و داخلی از قبیل اقتصادی و شکاف نامتعارف بین مردم و اقتدارگرایی و شکنندگی دولت‌ها، مشارکت مردم را در امور و گرایش‌های قومی و قبیله‌ای و ضعف فرهنگی به حاشیه می‌راند. و در نتیجه افراطی‌گری شکل می‌گیرد و پایداری می‌کند. این یک پدیده ضد ارزش برعلیه ارزش‌های موجود است. عکس‌العملی به فشارها کمبودها و به حاشیه کشیده شدن‌ها است. استعمار خارجی و غرب با مطرح کردن «خود» و «دیگری» می‌خواهد حقیقت را پنهان کند. بررسی عوامل و زمینه‌های بروز بحران می‌تواند نشان دهد که «چرا شکل اقدام جمعی گروه‌های بنیادگرا و اسلامی در یک جامعه و در طول زمان به یک صورت نبوده است.» در اینجا است که باید عمل فردی و جمعی گروه‌های اسلامی میانه‌روی افراطی را از هم جدا بررسی کرد.

واژگان کلیدی: بیداری اسلامی، بهار عربی، هویت، بحران، ادوار، سقوط، رستاخیز.

* کارشناس ارشد روابط بین‌الملل

فصلنامه مطالعات خاورمیانه، سال بیست و چهارم، شماره اول، بهار ۱۳۹۶، صص ۸۳ - ۵۷.

ابوالقاسم گل خندان*

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۳/۱۸

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۱۲/۲۰

چکیده

هدف اصلی این مقاله، سنجش و تحلیل تجربی وابستگی متقابل دفاع بین کشورهای منطقه خاورمیانه و تعیین نوع این وابستگی طی دوره‌ی زمانی ۲۰۱۴ - ۱۹۹۵ می‌باشد. به این منظور یک مدل عمومی مخارج دفاعی شامل، متغیرهای اقتصادی، اجتماعی، استراتژیک، سیاسی و نظامی، برای کشورهای منطقه خاورمیانه طراحی و به منظور برآورد آن از روش گشتاورهای تعمیم‌یافته سیستمی (SGMM) در قالب داده‌های ترکیبی پویا استفاده شده است. نتایج برآورد مدل نشان می‌دهد که در بلندمدت، متوسط بار دفاعی کشورهای خاورمیانه بر بار دفاعی هر یک از کشورهای این منطقه، اثر مثبت و معناداری داشته است که حاکی از وجود یک رقابت تسلیحاتی بین کشورهای منطقه خاورمیانه می‌باشد. بر این اساس، با افزایش یک درصدی در متوسط بار دفاعی کشورهای خاورمیانه، در بلندمدت بار دفاعی هر یک از کشورهای این منطقه حدود ۰/۳۵ درصد افزایش یافته است.

طبقه‌بندی JEL: C23, D74, H56

واژگان کلیدی: بار دفاعی، رقابت تسلیحاتی، کشورهای خاورمیانه، گشتاورهای تعمیم‌یافته سیستمی (SGMM).

* دانشجوی دکتری اقتصاد، دانشکده علوم اقتصادی و اداری، دانشگاه لرستان، لرستان، ایران
فصلنامه مطالعات خاورمیانه، سال بیست و چهارم، شماره اول، بهار ۱۳۹۶، صص ۱۱۳ - ۸۵.

yavari.hojjat@yahoo.com

mghafari70@yahoo.com

hkazemi1368@yahoo.com

حجت یآوری *

میثم غفاری نژاد **

حامد کاظمی ***

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۳/۱۶

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۱۲/۲۰

چکیده

به دلایل گوناگون داخلی، منطقه‌ای و بین‌المللی خاورمیانه معاصر منطقه‌ای رمزآلود، دچار آشوب و جنگ، گهواره تروریسم، افراط‌گرایی مذهبی و دارای حکومت‌هایی دیکتاتوری تصور می‌شود. شتاب تحولات در این منطقه به‌گونه‌ای است که پیش‌بینی روندهای آینده را بسیار دشوار می‌نماید. تاریخ سیاسی این منطقه از بی‌تجربگی، عدم بلوغ سیاسی و بی‌اطمینانی اغلب دولت‌های آن حکایت می‌کند. جستجو برای مشروعیت در اکثر دولت‌های این منطقه، دغدغه بسیار مهمی تلقی می‌شود. با این حال، مقاله حاضر در پی نشان دادن تأثیر ناکارآمدی رژیم‌های سیاسی عربستان و مصر و تأثیر آن بر عدم ثبات در خاورمیانه در دوران پسا جنگ سرد است. سؤال اصلی در این پژوهش تبیین چگونگی ناکارآمدی عربستان و مصر در خاورمیانه در دوران پس از جنگ سرد است. پاسخی که می‌توان ارایه داد این است که ناکارآمدی رژیم‌های سیاسی عربستان و مصر با توجه به عواملی چون توسعه‌نیافتگی سیاسی و اقتصادی بی‌ثباتی فراگیر در خاورمیانه‌ی پس از جنگ سرد را در پی داشته است.

واژگان کلیدی: اقتصاد سیاسی، خاورمیانه، عربستان و مصر، عدم ثبات

* کارشناسی ارشد روابط بین‌الملل

** کارشناسی ارشد روابط بین‌الملل

*** کارشناسی ارشد روابط بین‌الملل

فصلنامه مطالعات خاورمیانه، سال بیست و چهارم، شماره اول، بهار ۱۳۹۶، صص ۱۴۷ - ۱۱۵.

یاسر اسماعیل زاده امام‌قلی*

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۲/۱۵

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۱۲/۲۰

چکیده

این مقاله در پی تبیین معمای جدی فقدان هم‌گرایی و منطقه‌گرایی در خاورمیانه است. از این رو به نقش متغیر تاثیرگذاری بنام «ساختار نظام بین‌الملل» توجه ویژه‌ای داشته است؛ بنابراین در این نوشتار به دنبال یافتن پاسخی برای این سؤال هستیم که «مهم‌ترین موانع و علل ناکامی منطقه‌گرایی در خاورمیانه کدام‌اند؟» در وهله نخست داده‌های پژوهش نمایانگر این فرضیه است که «دلایل اساسی فقدان منطقه‌گرایی در خاورمیانه را می‌توان از یک سو به نقش و محدودیت‌های ساختار نظام بین‌الملل به‌عنوان علت اصلی و از سوی دیگر به عدم شکل‌گیری هویت جمعی و مشترک به‌واسطه وجود هویت‌های متعارض و متفاوت در کنار هم و همچنین درونی نشدن هنجارها در این منطقه مربوط دانست.» روش پژوهش مقاله توصیفی - تحلیلی است که سعی شده است با استفاده از داده‌ها و اطلاعات اسنادی و کتابخانه‌ای، در مدار یافتن پاسخی علمی برای سؤال پژوهش قرار گیریم. همچنین سعی شده است با استفاده از الگوی ترکیبی بین نظریه‌های سازه‌انگاری و نوواقع‌گرایی به درک بیشتری از مسایل منطقه‌گرایی خاورمیانه پرداخته شود.

واژگان کلیدی: خاورمیانه، منطقه‌گرایی، ساختار نظام بین‌الملل

*esmailzadehydaser@yahoo.com

* دانشجوی دکتری علوم سیاسی، دانشگاه آزاد اسلامی زاهدان

فصلنامه مطالعات خاورمیانه، سال بیست و چهارم، شماره اول، بهار ۱۳۹۶، صص ۱۶۷ - ۱۴۹.